

UN POC SOBRE TOPONÍMIA ESPELEOLÒGICA

Josep Lluís Viciano Agramunt
Espeleo Club Castelló

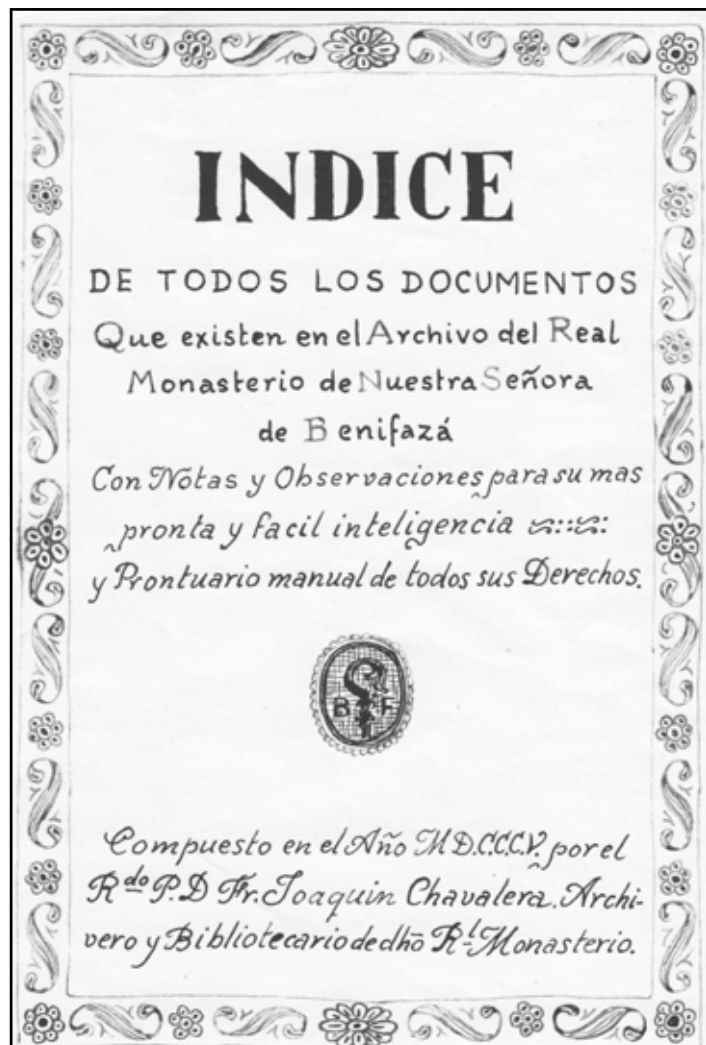
En el primer trimestre de 1967 s'escampà entre els interessats per l'Espeleologia, a Castelló, la notícia de la descoberta d'una cavitat amb restes prehistòriques i despulles humanes. El dia 3 d'abril, a les 19 hores, movem cap al mas d'Abat, a les Coves de Vinromà, quatre membres del Centre Excursionista de Castelló: Rafael i Ferran Guallart, i Joan Antoni i Josep Lluís Viciano. Els masovers ens acullen bé, però fan l'advertiment de la prohibició d'entrar a la cavitat donada pel sergent cap de "puesto" de la G.C. Com que insistim ens acompanyen a la cova, per a després passar avís als civils de la nostra entrada. Com que la cavitat no té topònim conegut, sobre el terreny preguntem pel nom d'aquell indret; allò ells ho coneixen per la llima de la Pedrera, i com a cova de la Llima de la Pedrera passa a les nostres llistes, però després gent menys avesada a la recollida de toponímia espeleològica acaba prompte i li dóna com a topònim el nom del mas, apartat de la cavitat, i així es sol conèixer en la bibliografia arqueològica. Molts anys després, en treballs espeleològics per la zona, vam comprovar que la gent del camp coneix la cavitat per cova de la Pedrera, i que ja era coneguda de sempre però com a cau, que pensaven que era gran ja que moltes vegades hi perdien la fura quan enfuronaven.

En això de la toponímia una primera generació d'espeleòlegs no es preocupava massa pels noms de lloc. Per norma no es donava importància a l'informador, en general un home de camp però que era qui coneixia el seu medi i conservava els noms que havien donat a les cavitats les gents que ens havien precedit. Cal esperar que arribe una segona generació, gent més formada, per a que es preocupen de traure la toponímia real, que al final sempre ix.

Així, articles i notes de finals dels anys cinquanta i primers dels seixanta estan farcits de topònims espuris, noms que es posen sense cap respecte. Això fa impossible situar les

cavitats, per més que preguntes. Encara algun d'ells ha fet fortuna entre gent poc informada, com l' "avenc de la Guilla", en realitat la Sima, sense més, i que hem escoltat alguna vegada en medis universitaris i tot.

Un indret on, per la concentració de cavitats, hi ha més topònims bords és la Mola de Fanzara. N'hi ha dedicats a sants, grups d'espeleo, gossos, elements vegetals i a qualsevol cosa. Fa anys, en una xarrada amb el propietari que encara treballava la depressió doliniforme d'accés a la cova de la Mola, vam traure en clar que sols la cova, Cueva de la Muela per a ell, tenia nom, mentre ignorava

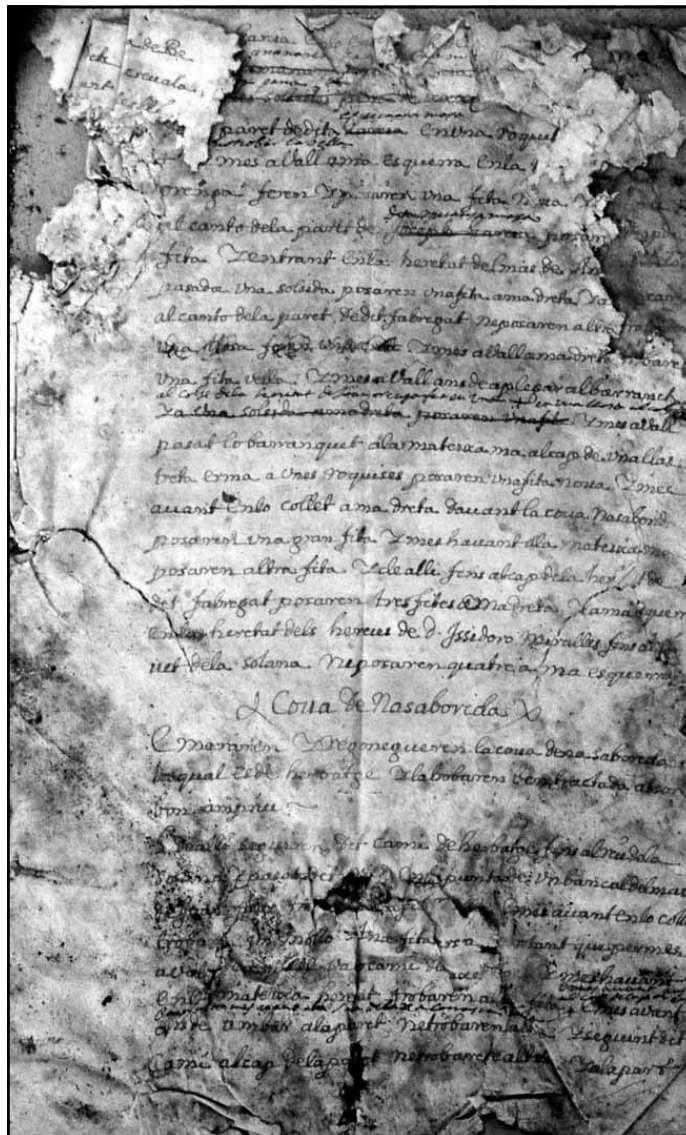

Còpia manuscrita del Dr. Esteve Gálvez.

que en tinguera alguna de les més de vint que hi ha pels voltants, encara que n'hi ha una que té restes d'una tanca ramadera i és segur que els pastors la coneixerien amb algun nom.

L'inici de la repassada d'algunes curiositats toponímiques que segueixen es pot fer per dos arcaïsmes que trobes sovint: *escura* i *llonga*. Els topònims d'unes quantes cavitats tenen l'adjectiu *escura*, com la coveta Escura d'Ares; la cova Escura d'Atzeneta; la cova Escura de Bel; la coveta Escura de Culla; la cova Escura de Fredes; la cova Escura de les Useres; etc. Dels mots *escur*, *escura* hi ha mostres abundants en els clàssics i es mantenen vius en la parla col·loquial d'alguna comarca interior, però a l'hora d'escriure'ls cal normalitzar a *obscura* i no al seu sinònim *fosca*, com s'ha fet alguna vegada sense massa encert. En el cas de *llonga*, amb significat de llarga, aplicat a cavitats poc profundes, molt escampades cara a l'exterior i sovint utilitzades en ramaderia, tenim la cova Llarga d'Atzeneta; la cova Llarga de Benafigos; la cova Llarga de Culla; la cova Llarga de Lluçena; les coves Llongues de Sorita; etc., cal deixar-ho com sona.

Seguim. Com en una mena de polisèmia trobem topònims iguals però d'origens diferents. El millor exemple poden ser les cavitats anomenades amb el substantiu *frare*. Hi ha una cova del Frare, a Aín, coneguda així per haver fet d'habitatge d'un solitari religiós en el segle XIX; una altra, a Onda, amb el mateix topònim, ve originat per un monòlit proper, *frare* per a la gent del camp, i també capítell en altres zones; encara n'hi ha una altra a les Coves de Vinromà i ací el nom li ve per una formació estalagmítica, ara destruïda, que semblava un frare en oració. Un cas paregut poden ser les nombroses cova Santa que hi ha per totes les comarques. Així hi ha la que té un origen religiós, la més coneguda la cova Santa d'Altura; les que es coneixen així per les formacions que cobreixen sostre i parets, com la cova Santa de Vistabella; encara hi ha un altre cas, on entren els dos orígens: la cova Santa de la Serra d'en Galceran es coneixia així per les concrecions i açò va cridar l'atenció d'un religiós originari de la població, que va tindre la idea de posar una imatge de la Mare de Déu de la Cova Santa, que confirmava doblement el topònim.

Restes de documentació ramadera amb topònimia de cavitats.

També tenim el que podríem dir topònims equívocs, com les coves dels Porros, sobre mitja dotzena de cavitats a l'esquerra del barranc de les Fonts, a l'Alcalatén, que fan pensar que és cosa de fum, però és el renom vell d'una família que habitava un mas proper. O la coveta de l'Aviador, a terres de Benifarsà, que creus que no serà massa vell per relacionar-lo amb l'aviació, però resulta que un aviador és un portell en una cinglera per on els arrossegadors de pins fan caure els troncs per estalviar recorregut en l'arrossegada.

Algun topònim es repeteixen per tots els termes municipals. Pel que fa als substantius és el mot *moro* el més nombrós, en els dos gèneres i nombres, més de vint-i-cinc vegades. En els adjectius és *negre*, també en els dos gèneres i nombres, però aquest supera les quaranta cavitats.

Finalment, una font magnífica de toponímia espeleològica és la documentació d'origen ramader dels temps forals, siga comarcal, municipal, privada, etc. Una mostra pot ser el llistat de mallades que va transcriure Chavalera en el seu *Indice de todos los documentos que existen en el Archivo del Real Monasterio de Nuestra Señora de Benifaza*, de 1805; amb alguna correcció lleugera és el que segueix:

Pallarols

Lo cinglet d'Olivar, la cova de Serrans, lo racó d'en Blanc, lo racó de les Carabasseres.

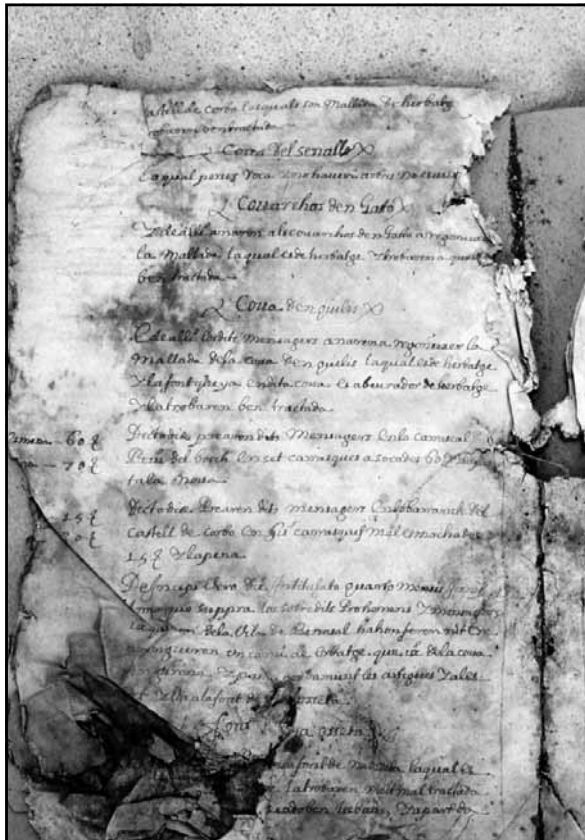
Fargal

Lo racó de la Carrasca, la Sotarranya, la cova de la Paloma, lo racó dels Oms.

Fitó

La cova dels Coloms del Fitó, les coves Llargues, la cova del Tormessal, la cova d'en Quinto, lo racó del Most, les coves de la Neu, lo raconet del Cirer, lo cingle del Cirer, la solana de la Figuereta.

La cova de la Peixera, la coveta de la Figuera, la cova dels Porcs, lo cinglet de la cova dels Porcs, lo Matissalet, la cova del Drac.

Restes de documentació ramadera amb topònimia de cavitats.

El Frare Panxut, en la ratlla de Vallibona amb Bel i Rossell.

Malgraner

Les coves de n'Aguilar, la cova de n'Aguilar de Baixes, la mallada de Dalt n'Aguilar, la Vilanova, la coveta del Castellar, lo Carrascalet, la cova del Ferre en son cingle, la sobalma de la Ronyosa, la Ronyoseta, lo Esme de la Ronyosa, lo racó d'en Brull, la cova del Forat, la cova del Bassiol, los cingles d'en Badell, lo collaret d'en Godes, lo racó de les Romeres, la cova Roja de la Tenalla, la cova del Carrascal, la cova d'en Barceló, la Paridora, lo cingle Blanc del Salt, la cova dels Coloms del Salt, les coves Llargues de Faixa de Rei, la cova de la Figuera de les Costes del Forat d'en Franc, la sobalmeta del Pi Gros, lo Pinaret Roig.

Bel

La cova de la Corda, la cova Torta, la cova Obscura, la cova Llampera, la Mata-rasga, lo cap del Romiguer.

En relació amb açò alguns membres de l'Espéleo Club de Castelló, amb la col·laboració ineludible de pastors i gent major de la Tinença de Benifassà, identifiquen i situen les mallades, sobretot les ubicades en cavitats, una tasca inestimable que el pas del temps i el despoblament de les terres interiors fa que, sense dubte, siga la darrera oportunitat a fer-la.